

آغاز و انجام: برابر؛ قال مصنفه رحمة الله ورضی عنه ورضی عنا به ابتدات فی جمع هذا الكتاب يوم الخميس ثاني عشر ربيع الاول و فرغت من جمعه صبيحة الخميس الثالث من شهر ربيع الاخر سنة ست و ستين و ستمائة و الحمد لله وحده» و در حاشیه «بلغ مقابلة من اوله الى آخره على نسخة مصلوحة حسب الطاقة فصح و الحمد لله رب العالمين»

خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۷؛ از لحاظ نوع کاغذ و خط و مرکب به کتب عهد مؤلف شباهت دارد و بدون تردید از نوشته‌های قرن هفتم به بعد نیست؛ جلد: چرمی تریاک، ۶۵گ، ۱۷ سطر، اندازه: ۱۸×۱۴سم [ف: ۱-۱۸۸]

۲. اصفهان؛ مهدوی، مصلح الدین؛ شماره نسخه: ۲۳

خط: نسخ، کا: محمد واسطی، تا: قرن ۱۱؛ تملک: محمد قاسم بن محمد ظهیر حافظ کلام الله؛ جلد: تیماج قهوه‌ای ضربی، ۸۳گ، ۱۵ سطر، اندازه: ۲۰×۱۲سم [ف: ۳۱]

۳. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۲۵۶-عکسی

آغاز: برابر؛ انجام: عند اهل اللغة الخشوش مواضع ... نسخه اصل: گنج بخش ش ۱۴۳۰. انجام در باب ۶ افتاده؛ خط: نسخ پخته، بی کا، بی تا؛ افتادگی: انجام، ۱۲۲ص [عکسی ف: ۲-۵۸]

● **التیبیان فی اعراب القرآن = املاء ما من به الرحمن من وجوه الاعراب و القراءات فی جميع القرآن =**

اعراب ابوالبقاء / علوم قرآن / عربی

at-tibyān fī i'rāb-il qur'ān=imlā'u mā min bi-hi-rahmān min wujūh-il i'rāb wa-l qir'āt

عکبری، عبدالله بن حسین، ۵۳۸-۶۱۶ قمری

'okbarī, 'abd-ol-lāh ebn-e hoseyn (1144-1220)

آیات و کلمات قرآن را از اول تا آخر ترکیب می‌کند و ضمناً قراءات مختلف را ذکر کرده و وجه اعراب آن را بیان می‌نماید و برای آنها شواهدی از لغات و اشعار بیان می‌کند و مختصراً متعرض جهات نحوی آیات شده است. در نسخه چاپی اشتباهاً نسبت داده شده به ابوالبقاء نحوی رازی. این تفسیر را چنانکه خود در مقدمه فرموده مختص به اعراب کلمات قرآن و وجوه قرائات آنها قرار داده و آن را «التیبیان فی اعراب القرآن» و «اعراب ابوالبقاء» و «املاء ما من به الرحمن من وجوه الاعراب والقراءات فی جميع القرآن» گویند. آیات و کلمات قرآن را از اول تا آخر ترکیب می‌کند و ضمناً قراءات مختلف را ذکر کرده و وجه اعراب آن را بیان می‌نماید.

آغاز: بسمله. الحمد لله الذي وقفنا لحفظ كتابه و وقفنا على الجليل من حكمه ... اما بعد فان اولي ماغنى باغى العلم بمراعاته واحق ما صرف الغاية الى

انجام: و اما الناس الاخير فقيل هو معطوف على ذي الوسواس اي من شر القبيلين و قيل هو معطوف على الجنة. آخر الكتاب و الحمد لله رب العالمين و الصلوة و السلام على خير خلقه

● **تیبیان العوام فی تجويد الكلام / تجويد / فارسی**
tebyān-ol 'avām fī tajvīd-el kalām

خوسفی، محمد بن حسن، ق ۱۳ قمری
xūsefī, mohammad ebn-e hasan (-19c)

مطالب تحت عنوان فریده آمده است.

شهد؛ الهیات؛ شماره نسخه: ۱۴/۱۴۸۲۱

آغاز: بسمله الحمد لله الذي لطفه عميم و ذاته قديم و هو بالنسبة الى خلقه جهر و اخفاء ... و آن این است که هر امر ذی شأنی خط: شکسته، نستعلیق، کتاب = مؤلف، تا: ۱۵ ربيع الاول ۱۲۹۵ق؛ کاغذ: الوان، جلد: تیماج عنایی، ۲۲گ، اندازه: ۱۵×۲۱سم [ف: ۲-۱۲۱]

● **التیبیان فی ... / عربی**

at-tibyān fī ...

تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۱۸۹۳۳

کا: عبدلولی، تا: ۷۱۳ق؛ انتقالی از کتابخانه پهلوی-مجموعه نوازی؛ ۳۲۳گ، اندازه: ۱۷/۴×۲۶/۵سم [رایانه]

● **التیبیان فی آداب حملة القرآن / علوم قرآن / عربی**
at-tibyān fī ādāb-i ḥamalāt-il qur'ān

نووی، یحیی بن شرف، ۶۳۱-۶۷۶ قمری
navavī, yahyā ebn-e šaraf (1234-1278)

دارای ده «باب»: ۱. اطراف من فضیلة تلاوة القرآن و حملته؛ ۲. ترجیح القرآن و القاری علی غیرها؛ ۳. اکرام اهل القرآن و النهی عن ایذائهم؛ ۴. آداب معلم القرآن و متعلمه؛ ۵. آداب حامل القرآن؛ ۶. آداب القراة و هو معظم الكتاب و مقصوده؛ ۷. آداب الناس کلهم مع القرآن العظيم؛ ۸. الايات و السور المستحبة فی اوقات و احوال مخصوصة؛ ۹. کتابة القرآن و اکرام المصحف؛ ۱۰. ضبط الفاظ الكتاب.

آغاز: بسمله اللهم يسر يا كريم الحمد لله الكريم المنان ذي الطول و الفضل و الاحسان الذي هدانا للايمان و فضل ديتنا على ساير الاديان

انجام: و هو نبذة مختصرة بالنسبة الى آداب القرآن ... و حسبنا الله و نعم الوكيل

چاپ: تصحيح محمد شادى عربش، دمشق، دار الفكر، ۱۹۶۵م، ۱۰۶ص؛ السعودية، دار المنهاج، الطبعة الثانية، ۱۴۳۰ق، ۲۷۲ صفحه

[دنا ۷۷۶/۲؛ الأوقاف العامة بغداد ۵۸/۱؛ طبقات الاسنوى ۴۷۷/۲؛ الأوقاف العامة موصل ۲۶۰/۲ و ۱۴۲/۳؛ كشف الظنون ۳۴۰/۱؛ سرکيس، معجم ۱۸۷۷/۲]

۱. تبریز؛ ملی؛ شماره نسخه: ۳۱۴۲

فرستگان نسخه‌های خطی ایران (فخا)؛ جلد ششم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276244

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۲

ترياکي ضربي مقوايي، ۳۱۷ گک، ۲۰ سطر (۱۷×۱۲)، اندازه:
[ف: ۱۷-۴۸] ۲۵/۵×۱۷/۵ سم

۲۰ سطر، اندازه: ۲۴/۵×۱۹ سم [ف: ۱-۱۷۳]
۲. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۴۴۴۴
آغاز و انجام: برابر

● التبيان في شرح الديوان = شرح ديوان متنبی /

ادبيات / عربي

at-tibyān fi š.-id d. = š.-e d.-e mutannabī

عکبری، عبدالله بن حسين، ۵۳۸-۶۱۶ قمری

'okbarī, 'abd-ol-lāh ebn-e hoseyn (1144-1220)

وابسته به: ديوان المتنبی؛ متنبی، احمد بن حسين (۳۰۳-۳۵۴ق)
شارح می گوید که من ديوان را نزد امام ابوالحرم مکی بن ريان
ماکسينی در موصل به سال ۵۹۹ و نزد شيخ ابومحمد عبدالمنعم
بن صباح تیمی نحوی خواندم و دیدم که گروهی بر آن شرح
نوشته اند و هیچیک از آنها را کامل ندیدم، پس من این شرح را
از روی شرح های ابن جتی و ابوالعلاء معری و خطیب تبریزی و
ابوالحسن علی بن احمد واحدی و ابوعلی ابن فورجه و ابو الفضل
عروضی و ابوبکر خوارزمی و ابومحمد الحسن بن وکیع تنیسی
اقلیلی و دیگران ساخته ام. روش وی در این شرح چنان است که
یک شعر را می آورد و زیر عنوان های «المعنی» و «الغریب» آن را
گزارش می دهد. این شرح در دو جلد است. چلیبی در کشف
الظنون شماره بیت های ديوان متنبی را چنین برشمرد: شامیات
(۲۳۵۲)، سیفیات (۱۵۴۰)، کافویات (۵۲۸)، فاتکیات (۳۵۷)،
شیرازیات (۳۹۶)، همه آنها (۵۱۷۳ بیت). مسافرت های متنبی در
شعر وی تأثیر کرد و واژه های غیرعربی داخل آنها کرد و از این
روی نیازمند گزارش گردید و شرح های بسیار بر آن نگاشته شد.
ابن خلکان می گوید از برخی استادان شنیدم که ديوان متنبی
چهل بار شرح شد. صاحب «الصبح المنبئ» آن را چهل و دو
شرح دانسته است. (علینقی منزوی)

آغاز: الحمد لله العظيم الجزيل احسانه الواضح برهانه ... اما بعد
فانی لما اتقنت الديوان الذي انتشر ذكره في سائر البلدان
انجام: و قد صرح في جميع ذلك بما كان اخفاه في مدحه من
قوله في غير هذه و ما طربي لما رأيتك بدعة xx لقد كنت
ارجوان ان اراك فاطرب

چاپ: کلکته، ۱۲۶۱ق؛ بولاغ، جزء ۲، ۱۲۸۷ق؛ بمبئی، سنگی،
۱۳۰۲ق. وزیری، ۲۷۰ص (در هامش) با عنوان خلاصة التبيان
في شرح ديوان ابوالطيب المتنبی

[دنا ۷۸۰/۲]

۱. اردکان یزد؛ امام صادق؛ شماره نسخه: ۱۸۴

انجام: و من العرب من يقلب التاء ذالا و يدغم و يقرأ بتخفيف
الذال و فتح الحاء و ماضيه ذخر ... تعالی و مصدقا حال معطوفة
خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۰؛ افتادگی: انجام؛ تملک: «محمد امين
بن قطب الدين حيدر بنیاد بن خليل قزوينی»، «محمد سعيد بن
محمد صنوبر الشريف»؛ جلد: مقوايي، عطف تیماج قرمز، ۶۶ گک،

خط: نسخ، کا: عبدالله با عفيف، تا: ۱۰۸۲ق؛ واقف: نایینی؛ کاغذ:
شکری، جلد: تیماج لاکي، ۶۴۴ گک، ۲۹ سطر (۲۲/۵×۱۰/۲)،
اندازه: ۳۲×۱۹ سم [ف: ۷-۱۹۱]
۳. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۴۴۴۵
آغاز: الغریب الثاكل المرآة التي تفقد ولدها؛ انجام: برابر
خط: نسخ، بی کا، تا: ۱۲۰۰ق؛ افتادگی: آغاز؛ کاغذ: نخودی،
جلد: تیماج عنابی، ۲۵۳ گک، ۲۹ سطر، اندازه: ۳۰/۵×۲۰/۸ سم [ف:
۷-۲۳۲]

۴. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۹۳۷
آغاز: الغریب الثاكل المرآة التي تفقد ولدها يقال (و این برابر
است با سطر ۵ ص ۳۳ جلد دوم چاپ بولاغ ۱۲۸۷ق)؛ انجام:
برابر

فقط جلد دوم؛ کا: ابوالقاسم مشهدی پسر محمد ازغدی، تا:
ذیحجه ۱۲۴۹ق؛ افتادگی: آغاز؛ در ۵ برگ پس از آن تخمیس
لامیه العجم طفرائی در (۳۵۰ بیت) نوشته شده آغاز تخمیس:
«قصر رویدک عن لومی و عن عدلی xx فلست اصفی لقول غیر
ممثل / ولی مراد و مطلوب ولی امل xx اصالة الراي صانتي عن
الخطل / و حلیة الفضل زانتي لدى العطل»؛ تملک و مهر «المتوکل
على الله عبدالفتاح الطباطبائي» در شوال ۱۲۵۸ق؛ کاغذ: فرنگی
آهار مهره، جلد: تیماج مشکي، ۲۲۷ گک، ۲۵ سطر (۲۲×۱۵)،
اندازه: ۳۰/۵×۲۱ سم [ف: ۲-۷۰۶]

۵. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۲۷۶۹
آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، کا: محمد حسين بن محمد تقی تبریزی، تا: ۲۸
جمادی الاول ۱۲۷۸ق؛ کاغذ: فرنگی آهار مهره، جلد: میشن
قهوه ای، ۳۸۲ گک، ۳۱ سطر، اندازه: ۳۱×۱۸/۸ سم [ف: ۱-۸۱]

● التبيان في شرح القاموس المألن من الجمان / لغت

عربي

at-tibyān fi š.-il qāmūs-il mala'ān min-al jumān

قزوينی، محمد يحيى بن محمد شفيع، ۱۲ قمری
qazvīnī, mohammad yahyā ben mohammad šafi' (-18c)
وابسته به: القاموس المحيط = قاموس اللغة = قاموس المحيط و
القاموس الوسيط = الجامع لما ذهب من كلام العرب شماطيط؛
فیروزآبادی، محمد بن يعقوب (۷۲۹-۸۱۷)

شرح بسیار مفصل «قاموس اللغة» نگاشته فیروزآبادی (۸۱۷ق)
که در آن ابتدا مفردات لغات آورده شده و شرح و توضیح
مبسوطی از آنها که گاهی به چند سطر می رسد به دنبال آن ذکر
گردیده است، در بسیاری جاها عنوان «بحث» و «دفع
بحث»، دفع بحث مع بحث» و ... مطرح کرده و به تشریح گسترده

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد ششم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276244

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۲